

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA'NIN ÇUKUROVA KOÇAKLAMASI VE ADANA'NIN KURTULUŞU

Bedri AYDOĞAN¹

Makale Bilgisi

Kavramsal Makale

DOI: 10.35379/cusosbil.1033607

Makale Geçmişi:

Geliş 07.12.2021

Düzeltilme 16.12.2021

Kabul 27.12.2021

Anahtar Kelimeler:

Fazıl Hüsnü Dağlarca,

Kurtuluş Savaşı,

Çukurova Koçaklaması,

Destan,

Çukurova ve Adana'nın Kurtuluşu.

ÖZ

Fazıl Hüsnü Dağlarca 1914-2008 yılları arasında 94 yıllık bir ömür sürmüş, uzun şiir yaşamında altmışın üzerinde kitap yazmış, özgün ve verimli bir şairdir. Yeryüzünden gökyüzüne uzanan coğrafyasına koşut olarak temaları da çeşitli ve zengindir. Tarih ve tarihî olaylar da onun şiirinde geniş bir yer tutmuştur. Türk tarihinin önemli olay ve kişilerini, en çok da yakın tarihimizi destan özelliğinde eserlerle ele alır. Kurtuluş Savaşı en çok destanlaştırdığı konudur. Bağımsızlık Savaşı adı altında bir dizi destan yazar. Bu destanlarından biri de *Çukurova Koçaklaması*'dir. *Çukurova Koçaklaması*, 65 parça şiirden oluşan bir destandır. Fazıl Hüsnü bu destanında, 9 Kasım 1918'de Fransızların İskenderun'a asker çıkarmalarıyla başlayan işgalin 5 Ocak 1922'de Adana'dan son asker çekilmesiyle sona erdiği arasındaki kurtuluş mücadelesini anlatır. Koçaklamada işgal, işgalin yarattığı üzüntü ve çaresizlik, direnişin başlaması, çam olarak nitelendirildiği kahramanların gösterdiği yiğitlik, halkın çeteler oluşturması,kanı canı pahasına mücadelesiyle Fransızları bölgeden çıkarması ele alınır. Bu makalede *Çukurova Koçaklaması*'nda verilen mücadele, kazanılan zafer, Çukurova ve Adana'nın kurtuluşu ele alınacaktır.

FAZIL HUSNU DAĞLARCA'S EPICAL FOLK POEM OF ÇUKUROVA AND LIBERATION OF ADANA

Article Info

Conceptual Article

DOI: 10.35379/cusosbil.1033607

Article History:

Received 07.12.2021

Revised 16.12.2021

Accepted 27.12.2021

Keywords:

Fazıl Hüsnü Dağlarca,

Independence War,

Epical Folk Poem of Cukurova,

Epic,

Liberation of Cukurova and Adana

ABSTRACT

Fazıl Husnu Daglarca is an original and productive poet who lived a life of 94 years between 1914-2008 and wrote more than sixty books in his long poetry life. Parallel to it's geography stretching from the earth to the sky, it's themes are also varied and rich. History and historical events also had a large place in his poetry. It deals with important events and people in Turkish history, most of all our recent history, with epic works. The War of Independence is the subject that he makes the most epic. He wrote a series of epics under the name of the War of Independence. One of these epics is epical folk poem of Cukurova. Epical folk poem of Cukurova is an epic consisting of 65 poems. In this epic, FazılHusnu tells about the liberation struggle between the end of the occupation, which started with the French landing of soldiers in Iskenderun on 9 November 1918, with the withdrawal of the last soldier from Adana on 5 January 1920. In the epical folk poem of Cukurova the occupation, the sadness and despair caused by the occupation, the beginning of the resistance, the bravery of the heroes he describes as pine, the people's formation of gangs, the expulsion of the French from the region with their blood and life are discussed. In this article, in the epical folk poem of Cukurovathe victory, the liberation of Cukurova and Adana will be discussed.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, baydogan@cu.edu.tr, ORCID:0000-0002-5450-551X.

Alıntılanmak için/ Cite as: Aydoğan, B. (2021), Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çukurova Koçaklaması ve Adana'nın Kurtuluşu, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30 (3), 198-205.

GİRİŞ

Fazıl Hüsni Dağlarca, doğduğu yıl 1914 ile öldüğü yıl 2008 arasındaki 94 yıllık hayatına altmışın üzerinde kitap sığdırmış verimli bir şair, Türk şiirinin ulu çınarıdır. İlköğreniminin bir kısmını Adana, Kozan ve Tarsus'ta yaptığından bölge coğrafyasını, insanını ve kültürünü yakından tanımış, bu durum eserlerine yansımış, *Çukurova Koçaklaması* tamamıyla burada verilen kurtuluş mücadelesinin destanına ayrılmıştır.

Fazıl Hüsni Dağlarca'nın coğrafyası Türkiye'den dünyaya, yeryüzünden gökyüzüne, uzaya kadar genişler. O, dünyalara sığmayan bir şairdir. Coğrafyası kadar tema yelpazesi de geniştir.

“Dağlarca'nın şiir hayatında şiirlerindeki temaların çeşitliliği dikkati çeker. Bunları lirik ve felsefi konulu şiirler, zaman, kâinat, hayat ve ölüm gibi temaların yoğun olduğu metafizik içerikli şiirler, destanlar, sosyal ve politik muhtevalı şiirlerle çocuk şiirleri şeklinde gruplandırmak mümkündür.” (Kahraman, DİA, Ek- I. C, s. 304)

Fazıl Hüsni'nün şiir yolculuğunun “sezgisel dönem” (1935-1945), “geçiş dönemi” (1945-1955) ve bu tarihten sonrası “akılcı dönem” olarak üç evreye ayrıldığı konusunda görüş birliği vardır (Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, C. I, 2001, s. 258).

Şükran Kurdakul (2001) ise Fazıl Hüsni'nün şiirleri için şöyle bir bölümlenme yapar:

Birincisi, tek olarak insanın evren karşısındaki şaşkınlığını, yalnızlığını, korkularını ölüm gerçeğine karşın yaşarken duyduğu bunalımları, doğasal görkemini yansımalarını işlemeye çalıştığı daha çok içe dönük şiirler; ikincisi insanın doğa ve aykırı toplum güçleri, kurulu düzenin görünen, görünmeyen yasaları içinde günlük yaşamlarını saran sıkıntı ve acıları, yoksulluk ve yoksunlukları, buhran ve patlamaları işlediği dışa açık, toplumsal şiirler; üçüncüsü ise destanlar ve çocuk şiirleri (Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, C.I, s. 258).

Şükran Kurdakul'un üçüncü evre olarak gördüğü destanlar ve çocuk şiirleri iki ana kol gibidir. Her iki kolda Fazıl Hüsni pek çok kitap çıkarır. Destan kolunun ilk kitabı 1945'te çıkan *Çakır'ın Destanı*'dir. Mehmet Can Doğan'ın geçiş kitabı (Ed. Ertop & Kılıçaslan, 2011, s. 281) diye nitelediği *Çakır'ın Destanı*'ni Baki Asiltürk klasik epik dışında görür (Ed. Ertop & Kılıçaslan, 2011, s. 205). Fazıl Hüsni, bu kitaptan sonra destan yazma isteğini bir dizi destanla sürdürür. Artık destanları tarihe ilişkindir. 1948'de *Üç Şehitler Destanı*'ni yazar. Bundan sonra aralıklarla destan yazmayı sürdürür. 1953'te İstanbul *Fetih Destanı*, 1971'de *Malazgirt Ululaması* ile uzak tarihe giderken daha yakın tarihin destanını da yazmayı sürdürür. Destanlarının biri Çanakkale Savaşı çoğu Kurtuluş Savaşı (Fazıl Hüsni için bağımsızlık savaşıdır.) ile ilgilidir. Bu yazının konusu olan Çukurova Koçaklaması'nı ise 1979 yılında yazar.

Fazıl Hüsni Dağlarca'nın Çukurova Koçaklaması ve Adana'nın Kurtuluşu

Fazıl Hüsni Dağlarca tarihî destanlarındaki bilgileri yazılı kaynaklardan alır ve tarihî gerçeklere bağlı kalarak konuyu işler. Kitabın başında “Bu koçaklamadaki bütün bilgiler değerli tarihçimiz Taha Toros'tan alınmıştır.” diyerek kaynağını açıklar (Dağlarca, 1999). Kitapta 65 parça şiir yer alır. Şiirlerin önemli bir kısmına ad verilmiştir. Şiirlerin bir özelliği daha vardır, o da bir kartal ailesine yer verilmesidir. Adı olmayan şiirleri bu kartal ailesinin üyeleri söyler. Bu durumda “aldı ana kartal” “17 Kasım'da kartal kızın Alacadoruk'a ulaştırdığıdır” biçiminde başlık yerine söyleyenin adı verilir. Bu örneklerin gösterdiği gibi şiirde insan dışında canlılar da kişi konumundadır. Yalnız hayvanlar değil, bitkiler de vardır. Bitki olarak çam ağacı kullanılır. Çam, insanı temsil eder: “Çam- Rahime Karahan Onbaşı” örneğinde olduğu gibi. Adı verilse de her kahraman bir “çam”dır. Kahramanları temsil eden çamlar sayılamayacak kadar çoktur.

Destanda bir de ses vardır. “Beş sesin ilki”, “Beş sesin ikincisi”, “Beş sesin üçüncüsü”, “Beş sesin dördüncüsü” ve “Beş sesin sonuncusu” olarak şiirlere ad olur. *Çukurova Koçaklaması*'nda bunlardan ilk dördü arka arkaya sonuncusu araya başka şiirler girdikten sonra yer alır. Bu kez ses bir kişiyi değil topluluğu temsil eder. Seslerin sahibi halktır. Aynı biçimde doruklar da birer kişidir. Doruklar, Toroslara aittir. Toroslar yücedir, geçit vermezler, üzeri çamlarla kaplıdır.

Destanın ilk şiiri “Aldı dede kartal” başlığını taşır. Başlığın üzerinde “9 Kasım 1918 günü Toroslardaki yuvalarına dönen Kartalgillerin Alacadoruk'a anlattıklarıdır.” ibaresi yer alır. Bu olayların başlama tarihidir. Dede kartalın, İskenderun'dan mavi bayraklı gemilerin asker boşalttığı kara haberini vermesiyle işgal başlar.

hele duy

İskenderun kıyısında mavi bayrak gemiler
toplarını çevirmiş kente

bir kavak girer içine namluların
dışı pırl pırl
ağzı karanlık

gemilerden boşaltır erini
öyle çok kum üstüne kum (s. 13)

Mavi bayraklı Fransız gemileri büyük toplarını kente çevirmiş, kum gibi kaynayan erlerini sahile boşaltmıştır.

“5 Ocak 1922’de ana kartalın Alacadoruk’a bildirdiği” notuyla başlıksız çıkan sondan bir önceki parça, Türk ordusunun görkemli bir biçimde Adana’ya girişini haber verir. Toroslarda kanla, canla işlenen bayrak Saat Kulesi ile Ulu Cami minaresi arasına asılmıştır. Son şiir parçası “Kartalların son konuşması” başlığını taşır. Baba kartalla ana kartal konuşurlar. Ana kartal bu destanda bir avuç çamın adını saymıştır, ama çamlar çoktur, kanatları taşıyamadığından hepsini sayamamıştır. Onlar yurt için ölen ölümsüzlere. Torosları kaplamışlardır.

Çukurova Koçaklaması Fransız gemilerinin asker çıkarmasıyla başlar. Bu kara bir haberdir, önce İskenderun’a çıkmış ve işgal başlamıştır. “Hele duy” diyerek dört yana yel gibi dağılan umarsızlığı bildirir. Köylerde, kentlerde kapılar kapanmış, perdeler çekilmiş, her şey herkes içine kapanmıştır. Evlerden ölü çıkmış gibidir, âdeta yas vardır. Koca gökyüzü de ölü gibidir, ipiri bir soğuk maviliği doldurmuştur. Doğa da insanlar gibi üzgün, yaşlı ve tepkilidir. Kartal çocuğun bildirdiğine göre pıtrak gibi dolu portakal ağacı da “ürkü”den meyvelerini dökmüştür. İlerlemeye başlayan Fransız askeri 11 Aralık’ta Dört Yol’a girer.

-- Ne diyek
Dört Yol’a girdiler

...
İşte başını örttü
pamuk kozaları bilem
bir yabancı gördüleyin
kaçındı mı ne

...
Tanrı bilir hepsini
ne diyek (s. 16)

Bir umarsızlık içinde bekleyiş vardır. Halk durumu anlama çabasıdır. “Ne diyek” söyleyişi şimdilik bir kabulleniş gösterir. Fazıl Hüsnü doğanın tepkisini de yansıtır. Pamuk kozaları üzüntüye katılmış, kendisini kapatmıştır. Fransızlar İskenderun ve Dört Yol’a girmekle durmazlar, bir başka koldan Mersin’e de asker çıkarırlar.

-- Mersin’e oldu olan
yanaştı bu kez
mavi bayrak gemiler
denize vurmuş gölgesine dev yapıların
fırladı erler koşaradım (s. 17)

Askerler kışlaya, vali evine, hükümet konağına, okullara, yollara, yamaçlara saldırırlar. İlerlemeye devam ederek Ceyhan’a girerler.

--aboo
Ceyhan’a da girdiler ağam
koca karıncalar gibiydiler
...
abooo
Ceyhan’ın evlerine girdiler ağam (s. 18)

Doğa ak ve kara ikiliğini yansıtır, düşman kara, doğa aktır, ama düşman ilerledikçe aydınlık çekilir.

--Tarsus’un üzeri kara bulut
iki koldan dalmışlar kente
o süslü erleri saldırganın (s. 19)

Kara bulutlar Tarsus'tan Bahçe, İslahiye, Hassa ve Mamure'ye doğru ağarlar. Düşman ordusu "tank ayaklarıyla" yemyeşil güzellikleri ezer. İşgal karşısında duygularını aktarır Fazıl Hüsnü:

Yer yarıldı sandım
Bahçe İslahiye Hasse Mamure
Dördü birden
yok oluverdiler (s. 20)

Sıra Adana'ya gelmiştir:

--Girerken saldırganlar Adana'ya
gözlerim taş kesildi
soluğum taş (s. 21)

İçeride kalan Kozan, Feke, Haçın'ın de topraklarla tanklarla ezilmesiyle işgal tamamlanır. Güpegündüz yeryüzünün yıldızları söner, her yer karanlığa bürünür. Artık halk, yaşlı genç "N'etmeli bakalım" diye sormaktadır. Sormak, aramaktır, aramak çareyi de getirecektir. Çare direniştir, çare çamlar gibi dinelmek, ayağa kalkmaktır. Çamlar bu direnişin kahramanlarıdır. İlk çam, direnişin ateşini yakan Mustafa Kemal'dir.

İlk Çam
Mustafa Kemal
ta Yıldırım Orduları komutanıyken
Adana'da tasarlamış
kurtuluşunu yurdun
...
bütün Çukurovalılara yediden yetmiş dek
yansımış ki bu ulu giz
işte saldırgana hemen dinelmişler
Mustafa Kemal örneği (s. 23)

Halep'te yedinci ordu kurulması planlanmış, Irak'taki 6. orduyla birleştirilerek Yıldırım Orduları Grubu adıyla yeni bir ordu kurulmuştur. Bu ordunun başına General Von Falkenheyn, ardından Liman Von Sanders, bunların başarısızlıklarından sonra Mustafa Kemal atanır. Halep'in İngilizlerin eline geçmesinden kısa süre sonra Mondros Mütarekesi imzalanır ve savaş sona erer. Mustafa Kemal de Adana'ya gelir. İskenderun'un İngilizlerce işgal edileceği anlaşıldığından Mustafa Kemal, emrindeki birliklere direniş ve ateş emri verir. İstanbul, emrin geri alınmasını ister, Mustafa Kemal'i de İstanbul'a çağırır. Yıldırım Ordularının dağıtılması üzerine Harbiye Nezareti emrine verilir ve Mustafa Kemal'in Adana'dan ayrılmasından hemen sonra İskenderun işgal edilir, ama Mustafa Kemal'in yaktığı ateş Çukurova'yı, Adana'yı ayağa kaldırmıştır.

Çukurova Koçaklaması'nda Adana'nın ses vermesi beş parça şiirle aktarılmıştır. Şiirler, "Beş sesin birincisi", "Beş sesin ikincisi", "Beş sesin üçüncüsü", "Beş sesin dördüncüsü" ve "Beş sesin sonuncusu" başlıklarını taşır. İlk şiirde Adanalıların ölmeyi tercih edip çeteci yazıldıkları bildirilir. İkinci şiirde Adanalı, kimliğine ve yurduna sahip çıkar, kurtuluşu inanır:

Yurt özgürlük ağacı
ben özgürlük dalıyım
kırvem Adanalıyım
...
ben yediden yetmiş
kurtuluş masalıyım
kırvem Adanalıyım (s. 27)

Beş sesin üçüncüsünde düşmanın isteği ve yapacakları karşısında ironik tavrını Adanalı şöyle ortaya koyar:

Sonuna dek Adana'da
kalacakmış heye dedik
alana yeni taburlar
salacakmış heye dedik

çeteleri yerden yere
çalacakmış heye dedik

üstümüze kuzgun gibi
dalacakmış heye dedik

dağı taşı elimizden
alacakmış heye dedik (s. 28)

Düşmanın isteklerini kabullenmiş görünen Adanalı aslında alay etmekte, içten içe gülmektedir. Bir sonraki şiirde Fazıl Hüsnü, Seyhan ve Ceyhan'ın yaz kış bu özgürlük alınmaz diye aktığına işaret eder.

Fazıl Hüsnü, Mustafa Kemal'den sonra diğer çamlara geçer. Kurtuluş Savaşını yönetenler Fazıl Hüsnü'nün "yurducu" diye nitelediği Adana'yı unutmaz ve Sivas Kongresi'ni müteakiben buradaki çeteci savaşı örgütlemek üzere üç subayı yerel adlarla görevlendirir. Her biri için birer parça şiir yazıp onları ve mücadelelerini anlatır. Bunların ilki binbaşı Kemal Doğan, ikincisi yüzbaşı Osman Nuri, üçüncüsü yüzbaşı Ali Ratip'tir. Bunlar yöresel ad ya da lakap takılarak Adana'ya gönderilirler. Kemal Doğan'ın adı Kozanoğlu, Osman Nuri'ninki Osman Tufan Aydınoğlu, ve Ali Ratip'inki Tekelioğlu Sinan olur. Milli Mücadele içinde bu adlarla anılırlar. Hatta Sinan Tekelioğlu halk arasında öyle öne çıkar, öyle sevilir tanınır ki halk yüzbaşı olmasına rağmen ona paşa unvanı verir. Onu Sinan Paşa diye anarlar. Halkın gözünde o bir paşadır.

Balkan Savaşlarına, Birinci Dünya Savaşına ve sonra kongrelere katılan bu üç subay, Kuva-yı Milliye'yi oluşturmak, direnişi örgütlemek için Kilikya bölgesinde (Çukurova) çalışmaya başlarlar.

Çamlar sadece askerlerle sınırlı değildir. Sivil yöneticiler arasında da çamlar vardır. Morova soyadını alan Karaisalı kaymakamı Sadettin Bey bunlardan biridir. Veli Haşim Tarsus'un delişmen yedek subayı, Kavaklıhan'da şehit olmuştur. Besim Elbayoğlu yükseköğrenim görmekteyken Çukurova'nın sarıldığını duymuş ve memleketine dönmüş; Fazıl Hüsnü'nün ifadesiyle "Belemedik yavuzu"dur.

Şehit çamlardan biri de Saim Bey'dir. Yüksek okuldayken Birinci Dünya Savaşı'na çağrılmış, düşmanın Kozan'a girmesi üzerine kentine dönmüş, kaymakamlık, savcılık vermişler, kabul etmemiş ve çetesini kurmuştur.

Çukurova'ya geldin mi
ölüler de tanır onu
diriler de (s. 73)

diyen Fazıl Hüsnü onun Mamure İstasyonu'nu almak için yaptıkları baskında ölümünü şöyle anlatır:

Mamure bir istasyon düşmanın ayağı
besliyor buradaki güçlerini
keselim demiş çete
çevirmişler en koyu gecesinde yıldızsızlığın
işte mermilerden bir yağmur
savaşta birer andır kurşunlar ya
kimin gününü erdirir bilinmez
birdenbire değer alınna anları
son anları Saim Bey'in
sallanır iri yapraklar yemyeşil
yurt bir topraksa
yüreği kavak (s. 73)

Kanlı dallardan yapılan "taşımaya selesiyle" yüzbaşı Osman Tufan'ın yanına ulaştırılırsa da Saim Bey 20 yaşında şehit olmuştur. Saim Bey'in şehit olması herkesi çok üzmüş ve çetecilerde intikam duygusu yaratmış ve öcü alınmıştır. Haçin'in düşmandan temizlenmesinde büyük rolü olan Saim Bey'in anısına ilçenin adı Saimbeyli olarak değişmiştir.

Fazıl Hüsnü'nün *Çukurova Koçaklaması*'nda ele alınan bir başka çam, Karaisalı jandarma komutanı Kara Afat lakaplı üsteğmen Hasan Akıncı'dır. Bir diğeri istihkâm üsteğmeni Cemal Efe'dir. Molla Kerim ise sivil bir çete reisidir. Kavaklıhan'da şehit edilir. Rasa lakaplı Emin Aslan Bey bir başka çetecidir. Karahacı Göçük köyünün zengin ağasıdır, toprağına kul olmak için ırgatlarıyla birlikte çeteci olmuştur. O da Kavaklıhan'da bir

top mermisiyle şehit olmuştur. Tekelioğlu Mustafa Ağa, Yanıkbaşı köyünden aşiret reisi olarak Fazıl Hüsnü'nün çamları arasında yerini alır.

İki sivil çam daha vardır. Biri Yeni Adana gazetesi diğeri İran başkonsolosu İsmail Asaf Han'dır. Yeni Adana Gazetesi sahibi Ahmet Remzi Yüreğir ve gazetesindeki arkadaşları yedek subay Avni Doğan ve Ferit Celal birlikte anılırlar. İran başkonsolosu İsmail Asaf Han, Fransızlara karşı uluslararası nitelikte ilk tepkiyi veren büyük Türk dostudur. Onun tepkisi bireysel olduğu kadar resmî ve uluslararasıdır.

Çukurova Koçaklaması'nda iki de kadın çam vardır: Rahime Karahan Onbaşı, Kurtuluş Savaşının ilk, Adile Onbaşı ise ikinci kadın onbaşısıdır. Rahime Onbaşı Osmaniye'nin Raziye köyünden kösenin kızı diye bilinir. Keskin nişancılığıyla tanınan Rahime Onbaşı, 5 Nisan 1920'de şehit düşmüştür. Adile Onbaşı ise Kara Fatma lakabıyla tanınır. Fazıl Hüsnü'ye göre:

yurtseverliğin
ne erkek ne dişi olduğunu
yürek olduğunu (s. 78)

söylememiş, anlatmıştır.

Fazıl Hüsnü, *Çukurova Koçaklaması*'nda üç şey üzerinde daha önemle durur. Bunlar Kaç kaç, Kahyaoğlu Kıyımı ve Karboğazı'nda Menil ve kuvvetlerinin 40 kişilik çeteci kuvvetle esir alınması olayıdır.

Kaç kaç ve Kahyaoğlu Kıyımı birbirine bağlıdır. Büyük bir kırıma uğrayacağını düşünen binden çok Adanalı Temmuz sıcağında Pozantı'ya doğru kaçarak canlarını kurtarmak isterler.

Kaç Kaç'a uymuş bütün bölge
dede nine bacı abla anne kız
tatlı canlarını sayarsan
tek tek
binden çoktular

kaçıyorlardı Toroslara doğru
yorgansız çıkınsız ekmezsiz
gözleri üçer beşer büyümüşü
korkularını sayarsan
tek tek
beşbinden çoktular (s. 69)

"Bu yurtla beslenmiş, giyinmiş, kara surat azınlık çapulcular" yani Ermeniler, Kahyaoğlu Çiftliği'nde bu çaresiz insanların tamamına yakını katletmişlerdir.

Çukurova'nın kurtuluşunda en önemli kırılma noktası, Pozantı'da geçen savaşlar, Belemelik'in düşürülmesi Madam Menil'in esir edilmesi, Karboğazı baskını ile 43 kişilik çete kuvvetiyle Verdun kahramanı Menil ve taburunun teslim alınmasıdır.

Belemelik'in düşmesi, hemşire Madam Menil'in esir edilmesi, çetecilerin yolları kesmesi, Adana'dan gelen 3500 kişilik Fransız yardım kuvvetini püskürtmeleri, hava koşullarının müsait olmayışı, Mersin ve Tarsus'tan Pozantı'da sıkışan Menil'e yardım gelmesini engellemiş ve Menil kuvvetleri zor duruma düşmüşlerdir. Sinan Paşa da Menil'e teslim olması çağrısında bulunur, Verdun kahramanı Menil de gururlu bir subaydır, ama yardımın kısa sürede gelmeyeceğini görünce kaçarcasına Mersin'e çekilme kararı alır. Yağmurdan istifadeyle Namrun Yaylası'na ulaşmak isterler. Güleklili Hatice kadın kılavuzluğuna sığınır. Hatice Kadın onları Karboğazı'na sokar ve orada Fransızlar için kıyamet kopar.

O ne
taşlar kayalar
göklerden yuvarlanmakta
yamaçlarda bir deprem korkunç
o ne kurşunlarla delinmiş
ayaklarının dibinden kalkıyor toprak
birbirine girmiş dört yönün
sırtlardan yaylım ateş
büyümüş Allah Allah sesleri
orman kurt çakal sesleriyle şahlanmakta

ana baba günü dedikleri bu mudur
savaşın ağzı dört yanın (s. 64-65)

Karboğazı'nın mahşer yerine dönmesi üzerine Binbaşı Menil, ak bayrağı çektirir ve teslim olmayı kabul eder. Teğmen Hasan yaveri teğmen Besim'le Binbaşı Menil'i teslim alır. Menil kılıcının kendisinde kalmasını ister, ama kabul edilmez.

Karboğazı çarpışması sonrasında Menil'in 700 askeri esir alınmış, 4 top, ağır makineli tüfekler, 200 kadana, binlerce mühimmata el konulmuştur. Asıl şaşırtıcı olan onları bozguna uğratan esir alan kuvvettir. Bu kuvvet, Menil ve çevresindekileri şaşkına çevirmiştir.

büyüdü gözleri hepsinin
görünce
birkaç av tüfeği birkaç orak
birkaç mavzer birkaç keser
birkaç tırpan
birkaç çeteci birkaç subay
çoğunluğu köylülerden oluşuyordu
yalnız 43 kişiydi çevredekiler (s. 68)

Çukurova Koçaklaması'nda aktarılan bu bilgilere göre çoğu köylülerden oluşan 43 kişilik bir müfreze birkaç subayın komutasında orak, keser, tırpan ve av tüfekleriyle Menil taburunu esir almışlardır. Bu başarının ardından Fransızlar ile Türkler arasında 20 günlük bir ateşkes imzalanmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal, mütareke müzakerelerinde Fransız tarafına Çukurova mıntikasının tamamen boşaltılması isteğini açık ve net olarak bildirmiştir. Ateşkesten sonra çarpışmalar devam etmiş, Adana'da Kaç Kaç ve Kahyaoğlu kıyımı yaşanmış, Misis ve Yüreğir Ovası Savaşları, Kurttepe Baskını olmuştur (Ener, 1996, s. 138-147-151-177).

Karboğazı galibiyeti bir kırılma noktası olmuştur. Fransızlar büyük moral kaybına uğrarken, Türk orduları moral gücünü yükseltmişlerdir. Bu moralle sürdürülen çarpışmalarda başarılarını artırmışlardır. Bu arada Batı Cephesi'nde Sakarya Muharebesi'nin kazanılması İngilizleri ve onun cephedeki müttefikleri Yunanlıları Ankara'dan Afyon'a çekilmeye mecbur etmiştir. Bütün bu gelişmeler, Çukurova'da iyice yıpranan Fransızları daha büyük kayıplar vermeden savaşı bitirmeye zorlamıştır. Bunun sonucunda 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalanmış ve savaş sona ermiştir. Bu anlaşmaya göre Adana'daki resmî dairelerin 1 Aralık 1921'de de Türk idaresine teslimi kararlaştırılmıştı. Bu tarihte Türk bayrağı törenle ve coşkuyla hükümet konağına çekilmiş, 4-5 Ocak'ta ise Adana ve Çukurova'nın boşaltılması işlemi tamamen bitirilmiştir.

SONUÇ

Çukurova'nın kurtuluşunda bölgenin pek çok yerinde olduğu gibi Adana'nın pek çok yerinde de savaşlar olmuş, Adana'nın içinde pek çok cephe açılmıştır. Bu nedenle Adana ve Adanalı Çukurova Koçaklaması'nda anlatılan destanın yazılmasında büyük pay sahibidir. Tüm Çukurovalıların yiğitçe, canıyla canıyla verdikleri mücadele sonrasında Türk orduları 3 Ocak'ta Tarsus'a ve Mersine girmişler, Fransızlar Mersin Hükümet Konağına çekilen Türk Bayrağını selamlayıp önünde eğilerek gemilerine binip geldikleri gibi gitmişlerdir. 5 Ocak'ta da Türk ordusu Adana'ya girmiş, 7x15 metre büyüklüğündeki Ay yıldızlı bayrağımız Ulu Cami ile Saat Kulesi arasına asılmıştır (Ener,1996, s. 254). Adana'nın kurtuluşu kentin her noktasında bayram coşkusuyla kutlanmış, halk asılan bayrağımızı gururla, coşkuyla, şevkle selamlamıştır. Biz de yüzüncü yılında bu coşkuyu yaşamaya hazırlanırken bize bağımsızlığımızı armağan eden şehit, gazi tüm Çukurovalıları selamlıyor, önlerinde saygıyla eğiliyoruz.

5 Ocak 1922'de ana kartalın Alacadoruk'a bildirdiğidir:

Görkemle girdi Türk ordusu Adana'ya
pırıl pırıldı süngüler
güneşe mi varacaklardı
güneşi mi deleceklerdi
bilemem

toprakta yeşil bir buğu
çiçek kokuları birbiriyle yarışırken
çekildi
Ulu Cami ile Saat Kulesi arasına
Toroslarda işlediği bayrak
Adana kadınlarının kızlarının
yönlerle kocaman dalgalandı o

peki neden
Ulu Cami ile Saat Kulesi arasına
çekilmiş
bir ucu Tanrı'da olsun
bir ucu çağlarda diye mi
bilemem (s. 85)

KAYNAKLAR

- Asiltürk, B. (2011). *Destan şairi olarak Dağlarca*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Baş, S. (2010). Fazıl Hüsni Dağlarca'nın epik şiirlerinde Millî mücadele. *Erdem* 56, 1-26.
- Dağlarca, FH (1999). *Çukurova Koçaklaması*. Doğan Kitapçılık.
- Doğan, MC (2011). *Çakır'ı tanır mıyız?*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Ener, K. (1996). *Çukurova Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/1836.
- Kahraman, Â. (2016). Fazıl Hüsni Dağlarca. *TDV İslam ansiklopedisi* [Ek-1. C]. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tanzimat'tan bugüne edebiyatçılar ansiklopedisi* (C.I, 2001). Fazıl Hüsni Dağlarca. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Toros, T. (2001) *Kurtuluş Savaşı'nda Çukurova*. Kültür Bakanlığı Yayınları/2588.